Eduskunnan lakivaliokunta

Lausunto: Tuomioistuinlaitoksen talousarvioehdotus 2024 ja julkisen talouden suunnitelma 2024–2027

Vuoden 2024 talousarvioesityksessä momentille 25.10.01 Korkeimman oikeuden toimintamenot on esitetty määrärahaa 9,789 milj. euroa (TA 2023: 9,2 milj. euroa), momentille 25.10.02 korkeimman hallinto-oikeuden toimintamenot 15,32 milj. euroa (TA 2023: 11,8 milj. euroa) ja momentille 25.10.03 muiden tuomioistuinten toimintamenot 328,414 milj. euroa (TA 2023: 296,6 milj. euroa).

Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi, että oikeusjärjestelmän toimijoiden rahoitus varmistetaan, suomalaista oikeusvaltiota vahvistetaan ja oikeusprosesseja sujuvoitetaan. Merkittävin muutos vuoden 2024 talousarvioon sekä kehykseen 2024–2027 on muiden tuomioistuinten momentille esitetty 19,2 milj. euron pysyvä lisäys oikeudenhoidon resurssien varmistamiseksi. Tämä on merkittävä lisäys tuomioistuinlaitoksen määrärahoihin ja mahdollistaa viime vuosina määräaikaisella lisärahoituksella ruuhkan purkuun rekrytoidun henkilöstön jatkomahdollisuudet sekä noin sadan henkilötyövuoden lisärekrytoinnin vuonna 2024.

Lisärahoituksesta huolimatta tuomioistuinlaitoksen perusrahoitus ei edelleenkään vastaa oikeudenhoidon selonteossa esitettyä tuomioistuinlaitoksen lisärahoitustarvetta. Oikeudenhoidon selonteossa esitettyihin, varsin maltillisiin käsittelyaikatavoitteisiin pääseminen edellyttäisi tuomioistuinlaitokselle 30 miljoonan pysyvää lisärahoitusta henkilöstömenoihin. Lisäksi ruuhkien purkuun tarvittaisiin keskimäärin noin 6,5 miljoonaa euroa vuodessa neljän vuoden ajaksi, kun kehyksessä on noin 5,0 milj. euroa vuodelle 2026. Kehyksessä on lisäksi 25 milj. euroa vuodesta 2025 lähtien oikeuden resurssien varmistamiseen, mutta tällä hetkellä ei ole vielä tietoa, mikä osuus siitä kohdennetaan tuomioistuinlaitokseen. Määräraha on sijoitettu väliaikaisesti oikeusministeriön momentille ja se jaetaan vasta kehyksessä 2025–2028.

Vuotta 2024 koskevissa tulosneuvotteluissa on tavoitteena lisätä henkilöstöä erityisesti niihin tuomioistuimiin, missä käsittelyajat ovat keskimääräistä pidemmät

tai asiat ovat muuten ruuhkautuneet. Tavoitteena on saada keskimääräiset käsittelyajat laskemaan oikeudenhoidon selonteossa esitettyjen tavoitteiden mukaisesti. Nykyisen ruuhkan purkaminen kestänee todennäköisesti useamman vuoden.

Merkittävä osaavan lisähenkilöstön rekrytoiminen aiheuttaa haasteita kaikissa henkilöstöryhmissä. Erityisesti Y-palkkaluokkaan kuuluvan kansliahenkilökunnan osalta merkittävänä haasteena on jo pitkään ollut henkilökunnan pysyvyys, mikä johtuu pitkälti siitä, että lainkäyttösihteereiden palkkaus ei vastaa työn vaativuutta.

Tuomioistuinlaitoksen toiminnan haasteet ja kipupisteet

1. Käsittelyaikojen pitkittyminen ja vireillä olevien asiamäärien kasvu

Vireillä olevien asioiden määrät ja keskimääräiset käsittelyajat ovat tuomioistuinlaitoksessa edelleen korkealla tasolla. Ruuhkautuminen on ollut pitkäkestoista ja ruuhkia ei ole saatu vielä lisämäärärahasta huolimatta purettua. Vuodesta 2024 lähtien kehyksessä olevan lisärahoituksen avulla arvioidaan tilannetta voitavan korjata. Lisärahoituksesta joudutaan käyttämään merkittävä osa isojen juttujen vaatimiin resursseihin.

Keskimääräiset käsittelyajat

Tuomioistuinten keskimääräisissä käsittelyajoissa on ollut pitkällä aikavälillä pääosin kasvava trendi (taulukko 1.). Hallinto-oikeuksien osalta kuluvana vuonna keskimääräinen käsittelyaika on lähtenyt hienoiseen laskuun ja tätä trendiä on tavoite jatkaa. Hallinto-oikeudet ovat saaneet lisäresursseja mm. ympäristö-, maankäyttö- ja rakennusasioiden käsittelyaikojen lyhentämiseen, mikä on alkanut tuottaa tulosta. Muiden tuomioistuinten osalta suunta ei ole vielä kääntynyt laskevaksi, mutta odotamme trendin kääntymistä vuoden 2024 puolella myös muiden osalta.

Taulukko 1. Keskimääräiset käsittelyajat 2010–2023

	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022	06/ 2023	Oikeuden-hoidon selonteko
	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tot	tavoitetila
Hovioikeudet Keskimääräinen käsittelyaika, kk	6,6	6,1	5,5	5,6	5,8	6,3	6,4	6,5	6,8	5,0
Käräjäoikeudet Keskimääräinen käsittelyaika, kk										
— Rikosasiat	3,5	4	4,2	4,4	4,8	5,3	5,8	5,8	5,9	4,0
— Laajat riita-asiat	8,3	9,3	13,8	9,8	9,7	9,2	9,7	10,1	10,6	7,0
— Summaariset asiat	2,5	2,7	2,9	2,9	2,8	3	2,6	2,4	2,4	2,0
Hallinto-oikeudet Keskimääräinen käsittelyaika, kk	7,3	8,5	8,1	9,6	9,1	8,9	9,6	9,9	9,5	7,0

Keskimääräiset käsittelyajat vaihtelevat merkittävästi eri käräjäoikeuksissa. Rikosasioissa yli puolen vuoden keskimääräisiä käsittelyaikoja oli elokuussa 2023 seuraavissa käräjäoikeuksissa: Helsingin ko (10,0 kk), Länsi-Uudenmaan ko (7,9 kk) ja Itä-Uudenmaan ko (6,7 kk).

Laajoissa riita-asioissa on nähtävillä vastaavanlaisia alueellisia eroavaisuuksia. Osassa käräjäoikeuksista käsittelyajat ovat alle 7 kuukauden tavoitteen, mutta mm. Uudenmaan käräjäoikeuksissa, joissa on suuret asiamäärät ja haasteellinen juttukanta, keskimääräiset käsittelyajat venyvät jopa 14 kuukauteen.

Hovioikeuksissa keskimääräinen käsittelyaika jatkaa edelleen myös kasvua. Yli puolen vuoden keskimääräisiä käsittelyaikoja on Helsingin ja Turun hovioikeuksissa.

Vireillä olevat asiat

Käräjäoikeuksissa vireillä olevien asioiden määrät ovat kasvaneet pitkään erityisesti rikosasioissa, joissa vireillä oli 06/2023 yhteensä 27 293 asiaa kun vuosina 2010–2017 vireillä olevien asioiden määrät olivat selkeästi alle 20 000 asiaa. Vireillä olevien laajojen riita-asioiden määrät ovat myös viime vuosina kasvaneet. Hovioikeuksissa vireillä olevien määrät ovat vaihdelleet 3 800–4 300 asiaa/vuosi. Kesäkuun lopussa vireillä oli noin 4 380 asiaa. Hallinto-oikeuksissa vireillä olevien määrät näyttäisivät olevan edelleen laskussa ja oli kesäkuussa alimmillaan koko seurantajaksolla (taulukko 2). Viimeisen 1,5 vuoden aikana vireillä olevien määrä

on laskenut vajaalla 2 000 asialla. Erityisesti turvapaikka-asioissa on ollut paljon vireillä olevia asioita, joiden määrää on vihdoin saatu vähennettyä.

Taulukko 2. Vireillä olevat asiat 2010–2023

Vireillä olevat asiat	2010 tot	2015 tot	2017 tot	2018 tot	2019 tot	2020 tot	2021 tot	2022 tot	06/ 2023 tot
Hovioikeudet									
Vireillä olevat asiat, kpl	5 662	4 751	3 782	3 923	4 149	3 826	4 238	4 283	4 380
Käräjä-oikeudet									
Vireillä olevat asiat, kpl	106 436	133 784	156 013	131 158	158 364	142 618	132 581	139 373	157 540
— Rikosasiat	17 499	17 255	18 764	21 383	20 381	26 325	27 256	26 754	27 293
— Laajat riita-asiat	7 164	9 263	6 418	6 263	6 419	7 044	7 219	7 212	7 366
— Summaari-set asiat	56 701	79 625	104 840	77 384	106 667	83 255	73 373	80 996	98 466
Hallinto-oikeudet									
Vireillä olevat asiat, kpl	13 640	13 998	16 251	13 632	13 438	14 449	14 007	13 071	12 106

Yli 12 kk vireillä olevat asiat

Hallinto-oikeuksissa yli vuoden vireillä olevien asioiden määrä on myös jatkanut laskua ja oli kesäkuussa jo koronapandemiaa edeltävällä tasolla (taulukko 3).

Hovioikeuksissa yli vuoden vireillä olleita asioita oli 806 asiaa kesäkuussa 2023 (2022: 818 asiaa), mikä on edeltävän vuoden tasoa. Kesäkuun tilastojen perusteella voisi näin ollen arvioida, että yli 12 kk vireillä olevien asioiden osalta kasvu olisi saatu pysäytettyä.

Käräjäoikeuksissa yli vuoden vireillä olevat rikos- ja laajat riita-asiat ovat olleet vuoden 2023 puolella hienoisessa laskussa ja näyttäisi siltä, että myös käräjäoikeuksissa näiden määrän kasvu olisi saatu käännettyä.

Taulukko 3. Yli vuoden vireillä olleet asiat 2010–2023

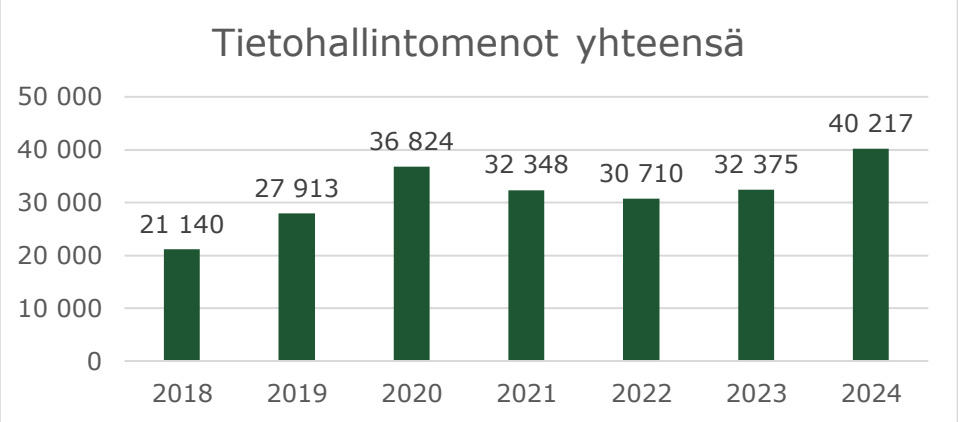
Yli vuoden vireillä olleet asiat	2010 tot	2015 tot	2017 tot	2018 tot	2019 tot	2020 tot	2021 tot	2022 tot	06/ 2023 tot
Hovioikeudet									
Yli vuoden vireillä olleet asiat yht.	298	319	246	363	516	753	633	818	806
Käräjäoikeudet									
Yli vuoden vireillä olleet asiat									
- Rikosasiat	2 366	2 677	2 512	2 907	3 384	4 468	4 947	5 512	5 364
- Laajat riita-asiat	1 454	4 187	1 922	1 901	1 811	2 159	2 414	2 708	2 507
Yli vuoden vireillä olleet asiat yht.	6 938	11 403	7 785	8 630	9 276	11 363	11 877	12 891	13 154
Hallinto-oikeudet									
Yli vuoden vireillä olleet asiat yht.	1 117	2 159	3 569	2 881	2 057	2 473	2 910	2 538	2 137

2. Tietojärjestelmät ja niiden kehittäminen.

Tuomioistuinlaitoksen tietohallintomenojen kokonaiskustannusten kasvu on ollut merkittävää tarkastellessa tietohallintomenojen kehitystä pidemmällä aikavälillä. Muiden tuomioistuinten momentilta rahoitettavat kokonaiskustannukset ovat vuodesta 2018 lähes kaksinkertaistuneet (taulukko 4.). Vuoden 2024 alustava budjetti on noin 37 milj. euroa, minkä lisäksi keskitettyjä ICT-menoja on noin 3 milj. euroa.

Tuomioistuinlaitoksen tietohallintomenot sisältäen keskitetyt menot koostuvat Valtorin kustannuksista (arvio 2024: 16,8 milj. euroa), Oikeusrekisterikeskuksen oman työn osuudesta (arvio 2024: 3,8 milj. euroa) sekä muista tietohallintomenoista (arvio 2024: 19,5 milj. euroa). Vuoden 2024 tietohallintomenojen sisältäen oikeusministeriön hallinnonalalla keskitetyt menot arvioidaan olevan yhteensä noin 40,2 milj. euroa.

Taulukko 4. Muiden tuomioistuinten tietohallintomenot yhteensä

Yhtenä syynä kasvuun on AIPA-järjestelmään liittyvät kustannukset, jotka ovat kasvaneet merkittävästi, koska järjestelmää tulee jatkokehittää ja ylläpitää myös projektin päättymisen jälkeen. AIPA-hankkeen saama projektirahoitus ei ole kattanut edes projektin aikaista kehittämistä, joten käytön aikaiseen ylläpitokehittämiseen ei ole erillistä lisärahoitusta.

AIPA-järjestelmän käyttöönotto tuomioistuimissa ei ole tuottanut hankkeelta odotettuja tuottavuushyötyjä. Järjestelmän käyttöönotto rikosasioissa kuluvan vuoden lopulla ei myöskään tule tuottamaan välittömiä tuottavuussäästöjä. Hankkeen viimeisimmän kustannus-hyötyanalyysin perusteella nettohyöty pysyy parhaassakin tapauksessa negatiivisena usean vuoden ajan.

Myös Oikeusrekisterikeskuksen tuomioistuinlaitokselta laskuttamat kustannukset henkilötyön osuudesta ovat kasvaneet merkittävästi vuoden 2022 jälkeen. Kasvun taustalla on tietoinen pyrkimys siirtää ylläpidon ja kehittämisen keskeisiä tehtäviä ostopalveluiden sijasta virkamiestyönä tehtäväksi.

Oikeusrekisterikeskuksen omat resurssit ovat perinteisesti olleet varsin ohuet erityisesti vaativissa tietojärjestelmäarkkitehtuurin ja projektinhallinnan tehtävissä. Tarvittavaa osaamista on hankittu pistemäisesti ostopalveluina. Kokemusten perusteella tällainen projektikohtaisesti hankittaviin ulkopuolisiin konsultteihin nojaava toimintatapa ei ole omiaan edistämään tuomioistuinlaitoksen tietojärjestelmien pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista kehittämistä.

Johtaja Raimo Ahola

Erityisasiantuntija Sari Mutka

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Sari Mutka
Erityisasiantuntija
Tuomioistuinvirasto
sari.mutka@oikeus.fi

Digital PDF Signature / Digitaalinen PDF-allekirjoitus
Raimo Ahola
Johtaja
Tuomioistuinvirasto
raimo.ahola@oikeus.fi